

Integration är en process!

Invandrares arbetsmarknadskarriär genom successiva steg

Monika Allgurin, Pia Bülow, Orsa Kekezi, Johan Klaesson och Sofia Wixe

JÖNKÖPING UNIVERSITY
*Jönköping International
Business School*

CEnSE Centre for Entrepreneurship
and Spatial Economics

JÖNKÖPING INTERNATIONAL BUSINESS SCHOOL

JÖNKÖPING UNIVERSITY
School of Health and Welfare

Sammanfattning

Detta dokument utgör slutrapport för forskningsprojektet *Integration är en process – Invandrades arbetsmarknadskarriär genom successiva steg*, som har bedrivits vid Högskolan i Jönköping under åren 2019-2024. Projektet finansierades av Forte – Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (bidrag 2019–01320). Projektet som helhet syftade till att analysera karriärvägar som leder till framgångsrikt arbetsmarknadsdeltagande bland invandrare i Sverige, med fokus på betydelsen av både individers och platsers egenskaper.

I denna slutrapport sammanfattas de forskningsstudier som har genomförts inom ramen för projektet. Med hjälp av både kvantitativa och kvalitativa metoder belyser studierna olika dimensioner av integrationsprocesser. Genom att analysera geografiska och socioekonomiska faktorer, entreprenörskapets roll och effekterna av tidiga branschval syftar rapporten till att ge en bild av de utmaningar och möjligheter som invandrare möter. En ökad förståelse för dessa processer och vad som driver dem är viktigt för att utforma bättre informerade politiska beslut och strategier som skapar en mer inkluderande arbetsmarknad – vilket gynnar både individer och samhället som helhet.

Sammantaget visar forskningen att framgångsrik arbetsmarknadsintegration kräver en kombination av åtgärder. Dessa inkluderar förbättrade valideringsprocesser, investeringar i utbildning och språkinläring, minskad boendesegregation, stöd till entreprenörskap och riktade insatser för att minska inaktivitet. Genom att implementera dessa strategier kan Sverige inte bara förbättra livskvaliteten för invandrare utan också stärka den nationella ekonomin och den sociala sammanhållningen.

För mer utförliga beskrivningar av respektive forskningsstudie hänvisas till de vetenskapliga artiklarna och populärvetenskapliga rapporterna, vilka tillgängliggörs via projektets hemsida: <https://ju.se/center/cense/projects/integration-is-a-process>.

Inledning

Arbetsmarknadsintegration är en av de mest centrala aspekterna av invandringspolitiken och spelar en avgörande roll för både individens livskvalitet och samhällets ekonomiska utveckling. Sverige har en lång historia av att ta emot invandrare, från arbetskraftsinvandring under 1960- och 1970-talen till de stora flyktingvågorna under 1990- och 2010-talen. Med en befolkning där 20 % är födda utomlands står Sverige inför betydande utmaningar och möjligheter när det gäller att integrera invandrare på arbetsmarknaden.

Att studera integrationsprocesser är därmed särskilt viktigt i en svensk kontext på grund av de omfattande sociala och ekonomiska effekterna av en framgångsrik integration. För individen innebär arbetsmarknadsintegration inte bara ekonomisk självförsörjning utan också möjligheten att skapa sociala nätverk, utveckla nya färdigheter och delta i det civila samhället. För samhället bidrar en integrerad arbetsstyrka till ökad produktivitet, högre skatteintäkter och minskade kostnader för sociala bidrag och välfärdsprogram.

Trots de potentiella fördelarna möter många invandrare betydande hinder i sina integrationsprocesser. Dessa hinder inkluderar språkbarriärer, kulturella skillnader och bristande tillgång till resurser som utbildning och yrkesvägledning. För vissa grupper förstärks utmaningarna av etnisk och socioekonomisk segregation, vilket ytterligare försvårar deras möjligheter att delta aktivt på arbetsmarknaden och i samhället i övrigt.

Sverige är också unikt med sin omfattande välfärdsmodell, som bland annat erbjuder stöd till nyanlända under deras första år i landet. Denna modell har potential att underlätta integrationen, men kan också leda till långvarigt beroende av bidrag om invandrare inte lyckas etablera sig på arbetsmarknaden. Därför är det avgörande att identifiera de faktorer som främjar eller hindrar integrationen och att utveckla strategier som effektivt stödjer invandrare i övergången till sysselsättning och självförsörjning.

Teori och metodbeskrivning

Teoretiska perspektiv på arbetsmarknadsintegration sträcker sig över flera discipliner och fokuserar på hur individuella, strukturella och geografiska faktorer påverkar en individs möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Humankapitalteori betonar vikten av utbildning, arbetslivserfarenhet och andra färdigheter som avgörande för individens ekonomiska framgång. För invandrare innebär detta även att deras tidigare erfarenheter och kvalifikationer måste erkännas och kompletteras i den svenska kontexten. Social nätverksteori lyfter fram vikten av kontakter i att hitta jobb och navigera på arbetsmarknaden. Starka band, som familj och nära vänner, ger stöd och trygghet, men svaga band, som bekanta och kollegor, är ofta mer effektiva för att öppna upp nya möjligheter. Segregerade nätverk i socioekonomiskt utsatta områden kan begränsa invandrades tillgång till sådana svaga band, vilket kan leda till isolering och lägre deltagande på arbetsmarknaden. Dessutom kan sociala normer och brist på positiva förebilder minska ansträngningarna att nå framgångsrika arbetsmarknadsutfall.

Teorin om geografisk mismatch beskriver hur skillnader mellan var människor bor och var jobben finns påverkar arbetsmarknadsutfall. Invandrare som bor i socioekonomiskt svaga områden med få arbetsmöjligheter möter extra utmaningar, särskilt om deras sociala nätverk

också är begränsade till dessa områden. Denna rumsliga separation skapar långsiktiga hinder för integration och karriärutveckling. Slutligen betonar teorin om agglomerationsekonomier fördelarna som kommer av att bo och verka på en större och tätare plats (stad, region), vilket inkluderar bland annat bättre matchning på arbetsmarknaden och större informations- och kunskapspridning.

Studierna som sammanfattas i denna rapport använder olika kvantitativa och kvalitativa metoder för att analysera invandrades karriärvägar och deras långsiktiga arbetsmarknadsintegration. I de kvantitativa studierna utgör sekvensanalys den huvudsakliga metoden, vilket möjliggör en detaljerad kartläggning av individens rörelser mellan olika arbetsmarknadsstatus, såsom anställning, egenföretagande, studier och inaktivitet. Denna metod gör det möjligt att identifiera representativa mönster och kluster inom olika grupper av invandrare. Analyserna kompletteras också med regressionsmodeller som kontrollerar för individuella, geografiska och strukturella faktorer, vilket ger en robust grund för att förstå de processer som formar invandrades karriärutveckling. De kvantitativa studierna bygger på mikrodata från Statistiska centralbyrån (SCB).

Utgångspunkten för de kvalitativa studierna är dels egenberättade, skrivna berättelser insamlade via en webbenkät som skickades med adresser erhållna från SCB till 993 personer, dels djupintervjuer med ett urval av dessa personer. I enkäten ställdes ett antal bakgrundsfrågor, exempelvis vilken region i världen de kom från, under vilken period de anlände till Sverige, vilken utbildning och vilket yrke de hade när de kom, samt vilken utbildning och vilket yrke de har idag. Dessutom ställdes frågor om vilken ort i Sverige de först bosatte sig i och var de bor nu. Förutom detta uppmanades deltagarna att berätta om sin karriär på den svenska arbetsmarknaden. Deltagarna kunde i enkäten också ange om de var intresserade av att delta i en intervju. Förhoppningen var att få cirka 100 svar, men endast knappt 40 avslutade sina enkäter fullt ut. Utöver detta genomfördes 20 djupintervjuer, som i genomsnitt varade 75 minuter. Vissa personer bidrog därmed med både en skriven berättelse och en senare genomförd intervju. All kvalitativ data analyseras utifrån olika former av narrativa analyser.

Varje studie har ett specifikt fokus, vilket ger en djupare förståelse för olika aspekter av arbetsmarknadsintegration. Den första kvantitativa studien analyseras invandrare från Östafrika och EU15-länder och undersöker hur geografiska och socioekonomiska faktorer påverkar deras karriärvägar. Populationen består av individer som invandrat mellan 1990 och 2010, vilka följs till och med år 2019. Den andra studien fokuserar på entreprenöriella invandrare från Mellanöstern och analyserar skillnader mellan nödvändighetsdrivet och möjlighetsdrivet entreprenörskap. Populationen består av individer som invandrat från Irak mellan 2006 och 2009 och som följs fram till 2019. Studien undersöker hur faktorer som etniska enklaver och socioekonomisk segregation påverkar entreprenörskap och självförsörjning. Den tredje och sista studien som använder sekvensanalys undersöker invandrare från forna Jugoslavien som kom till Sverige under flyktingvågen i början av 1990-talet, vilka följs fram till 2021. Studien identifierar representativa vägar genom branscher och analyserar hur tidiga val av branscher påverkar framtida inkomster. I den fjärde kvantitativa studien följer vi invandrare som förlorat jobbet på den svenska arbetsmarknaden, jämför deras fortsatta arbetsmarknadsutfall med motsvarande inrikes födda individer, samt undersöker hur personliga och geografiska faktorer påverkar deras potentiella återinträde i nya jobb.

Den första kvalitativa studien bygger dels på enkätsvaren från 37 personer, dels på 31 av de skrivna berättelserna. Dessa berättelser varierar i längd, från 16 till 3 561 ord. I denna studie tematiseras berättelserna utifrån hur snabbt personerna kom in på den svenska arbetsmarknaden genom en tillsvidareanställning. Den andra kvalitativa studien analyserar intervjuerna, med fokus på hur deltagarna mer ingående beskriver sin väg in på den svenska arbetsmarknaden, hur de fick sina jobb och vad de behövde göra för att uppnå en tillsvidareanställning. Den tredje kvalitativa

studien bygger på en analys som kombinerar skrivna och muntliga berättelser från samma personer. Då det har gått ungefär 5–6 månader mellan de skriftliga och muntliga berättelserna har flera saker hunnit förändras för deltagarna. Genom att ställa frågor som bygger vidare på vad de tidigare berättat skriftligt, ges berättarna möjlighet att utveckla sina historier och förklara sig ytterligare.

Genom att kombinera olika metoder och fokusera på olika populationer och tidsperioder ger studierna en bred och nyanserad bild av arbetsmarknadsintegrationens utmaningar och möjligheter.

Representativa karriärvägar

De kvantitativa och kvalitativa studierna ger en detaljerad bild av invandrades arbetsmarknads-karriärer. Genom att följa individer under långa tidsperioder har vi kunnat identifiera mönster och trender som belyser hur olika grupper navigerar på den svenska arbetsmarknaden. Här presenteras en sammanfattning av resultaten.

Den första studien analyserar invandrare från Östafrika och EU15-länder och identifierar representativa karriärvägar genom sekvensanalys. Resultaten visar att individer från EU15-länder oftare följer karriärvägar som leder till aktivitet på arbetsmarknaden, vilket definieras som anställd eller egenföretagare. Oavsett bakgrund är det dock en relativt stor grupp invandrare som inte lyckas etablera sig på arbetsmarknaden (cirka 40% bland personer från Östafrika och drygt 30 % bland personer från EU15). Invandrades arbetsmarknadsintegration påverkas av en kombination av individuella och strukturella faktorer. För det första är utbildning en central faktor, där personer med högre utbildning har större möjligheter att nå stabila jobb. För det andra spelar boendeområdet en avgörande roll. Personer som bor i socioekonomiskt starkare områden är mer sannolika att nå sysselsättning, kanske på grund av bättre tillgång till jobb och nätverk, medan de som bor i segregerade områden tycks möta större svårigheter. Att bo i en större stad är generellt sett positivt för möjligheten att nå framgång på arbetsmarknaden.

Den andra studien, som fokuserar på entreprenöriella invandrare från Mellanöstern, identifierar olika typer av karriärvägar som kombinerar egenföretagande och anställning. Sekvensanalysen visar att ungefär hälften av de irakiska invandrarna följer karriärvägar som leder till själv-försörjning, medan resten stannar i en situation av låg eller obefintlig inkomst. Resultaten belyser att entreprenörskap inom etniska enklaver ofta är nödvändighetsdrivet, vilket innebär att individer driver företag på grund av bristande alternativ på arbetsmarknaden. Dessa företag är ofta mindre lönsamma än vid möjlighetsdrivet entreprenörskap, där individer identifierar och utnyttjar affärsmöjligheter. Nödvändighetsdrivna entreprenörer tenderar dessutom att ha en lång period av osäkerhet innan de når självförsörjning.

Den tredje studien undersöker invandrare från forna Jugoslavien och deras vägar genom olika branscher under perioden 1992–2011. Sekvensanalysen visar att tillverkning och byggverksamhet är den enda bransch som kan fungera som språngbräda till andra branscher, särskilt för män. Kvinnor tenderar att dominera inom vård och omsorg, vilket erbjuder stabilitet men begränsade löneökningar. Individer som engagerar sig i kunskapsintensiva tjänster tidigt i sina karriärer har den bästa långsiktiga inkomstutvecklingen. Samtidigt är det tydligt att långa perioder av inaktivitet har en negativ inverkan på framtida inkomster, även för de som senare lyckas etablera sig på arbetsmarknaden. Personer som bor i större städer har i genomsnitt högre inkomster.

Resultaten från den fjärde kvantitativa studien visar att invandrare som förlorat jobbet till följd av en större företagsnedläggning möter större svårigheter på arbetsmarknaden jämfört med inrikes födda. Efter en nedläggning är invandrare arbetslösa under längre perioder, de har svårare att hitta ett nytt jobb och får lägre framtida inkomster. Dessutom är de mer sannolika att drabbas av en sådan nedläggning till att börja med. Invandrare från icke-europeiska länder samt de som invandrat vid en högre ålder möter än större hinder för att återetablera sig på arbetsmarknaden. Att bo i en större stad eller tätort kan mildra den negativa effekten av att förlora jobbet, men denna effekt är starkare för inrikes födda än för utrikes födda. Däremot visar resultaten att bland personer som flyttar till en annan plats minskar skillnaderna mellan inrikes och utrikes födda. Geografisk mobilitet framstår därmed som en viktig faktor för att mildra svårigheterna för individer som drabbats av en företagsnedläggning, särskilt för utrikes födda.

I den första kvalitativa studien analyseras de skrivna berättelserna. Utifrån den narrativa analysen tematiseras berättelserna i fyra aspekter kopplade till om och hur snabbt personerna får en tillsvidareanställning: (1) jobb direkt, (2) (hårt) arbete för tillsvidareanställning, (3) (hårt) arbete för jobb efter studier, samt (4) avbrutna karriärvägar. Resultatet visar att i gruppen som fick jobb direkt har majoriteten universitetsutbildning. De kommer främst från Norden och EU15 eller har tidigare kontakter via familj eller arbetsplats. Ingen i denna grupp flyttar för att få jobb, och merparten bor kvar i en storstad. Gruppen som ibland behövt arbeta hårt för att få en tillsvidareanställning har också ofta universitetsutbildning. Ingen i denna grupp kommer från Norden, men de kommer oftare från länder utanför EU15. En del i denna grupp har fått flytta för att få arbete och har ibland jobb som skiljer sig från deras utbildning och är lägre kvalificerade.

Gruppen som kom som barn eller som universitetsstudenter är den enskilt största. Dessa personer har i hög grad flyttat för att få jobb, både inom Sverige och till andra länder, vilket ofta hänger samman med flytt till studieorter och jobbsökande därefter. Det är också denna grupp som förklarar skillnaden mellan hur många som har universitetsutbildning vid enkätifyllandet jämfört med när de anlände till Sverige (24 jämfört med 16 personer). Gruppen med avbrutna karriärvägar skriver genomgående sina berättelser på ett annat språk än svenska, vilket är ovanligt i de övriga grupperna.

En ytterligare aspekt är att nästan en tredjedel kommer till en storstad och blir kvar i en storstad eller i en närliggande kommun. På liknande sätt bor drygt en femtedel kvar i en mellanstor stad eller en närliggande kommun. Endast ett fåtal personer flyttar från en större ort till en mindre. I berättelserna beskriver vissa sig själva som immigranter/migranter, medan andra talar om att "flytta" till Sverige. Denna skillnad kan kopplas till deras ursprung. De som kommer från Norden och EU15 samt från övriga Europa talar ofta om "flytt" (mobilitet), medan personer från andra delar av världen, som Asien, oftare pratar om migration.

Slutsatser och policyrekommendationer

Studierna som sammanfattas i denna rapport ger omfattande insikter i hur arbetsmarknadsintegration för invandrare kan förbättras. Resultaten pekar på att framgångsrik integration kräver en kombination av individuellt stöd och strukturella förändringar, där flera nyckelfaktorer spelar en central roll.

För det första framhävs vikten av utbildning och språkinläring för att skapa goda förutsättningar för invandrades deltagande på arbetsmarknaden. Personer som kompletterar sin utbildning i Sverige eller som får sina tidigare kvalifikationer erkända har betydligt bättre chanser att etablera sig i välbetalda och stabila jobb. Därför är det avgörande att göra valideringsprocesser mer tillgängliga och att erbjuda flexibla studiemöjligheter för invandrare.

Geografi är en annan avgörande faktor. Studierna visar att boendesegregation förstärker socioekonomiska ojämlikheter och försvårar integrationen. Invandrare som bor i områden med hög fattigdom och arbetslöshet har svårare att nå framgång på arbetsmarknaden, vilket kan förklaras av begränsad tillgång till jobb, nätverk och positiva förebilder. För att motverka detta rekommenderas en kombination av bostadspolitiska åtgärder och arbetsmarknadsinsatser riktade till utsatta områden. Dessa åtgärder kan inkludera ekonomiska incitament för företag att etablera sig i dessa områden och program som underlättar för individer att pendla till jobb i andra delar av regionen. Stöd för geografisk mobilitet – både möjligheten att flytta till andra områden inom städer att flytta till större orter – kan också bidra till att underlätta integrationen, både på arbetsmarknaden och i samhället i övrigt.

Entreprenörskap framträder som en viktig väg till självförsörjning, särskilt för invandrare från exempelvis Mellanöstern som ofta möter hinder på den traditionella arbetsmarknaden. Studien visar dock att nödvändighetsdrivet entreprenörskap, som ofta uppstår i etniska enklaver, är mindre hållbart på lång sikt. För att möjliggöra en övergång till mer lönsamt entreprenörskap kan stödinsatser fokusera på att erbjuda affärsrådgivning, tillgång till kapital och mentorskap. Det är också viktigt att skapa nätverk som hjälper entreprenörer att nå en bred krets av kunder och samarbetspartners.

Studierna visar också att tidiga branschval och en snabb etablering på arbetsmarknaden har betydande effekter på långsiktiga inkomster. Omvänt är långa perioder av inaktivitet förknippade med varaktiga negativa konsekvenser, även för dem som senare lyckas få anställning. Det är därför avgörande att tidigt matcha invandrare till jobb och branscher som erbjuder möjligheter till karriärutveckling och vidareutbildning.

Sammanfattningsvis visar rapporten att framgångsrik arbetsmarknadsintegration kräver en kombination av åtgärder. Dessa inkluderar förbättrade valideringsprocesser, investeringar i utbildning och språkinläring, minskad boendesegregation, stöd till entreprenörskap och riktade insatser för att minska inaktivitet. Genom att implementera dessa strategier kan Sverige inte bara höja livskvaliteten för invandrare, utan också stärka den nationella ekonomin och främja social sammanhållning.

Integration är en process!

Invandrares arbetsmarknadskarriär genom successiva steg

Ett forskningsprojekt finansierat av

Forskningsrådet för
hälsa, arbetsliv och välfärd

JÖNKÖPING UNIVERSITY
*Jönköping International
Business School*

CEnSE Centre for Entrepreneurship
and Spatial Economics

JÖNKÖPING INTERNATIONAL BUSINESS SCHOOL

JÖNKÖPING UNIVERSITY
School of Health and Welfare